

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ДНІПРОПЕТРОВСЬКА ОБЛАСНА ДЕРЖАВНА АДМІНІСТРАЦІЯ

ДЕПАРТАМЕНТ ОСВІТИ І НАУКИ

**НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ ЦЕНТР ПРОФТЕХОСВІТИ
У ДНІПРОПЕТРОВСЬКІЙ ОБЛАСТІ**

**Методичні рекомендації щодо проведення
Уроку гендерної грамотності в загальноосвітніх
навчальних закладах**

**м. Дніпропетровськ
2013**

Методичні рекомендації щодо проведення Уроку гендерної грамотності в загальноосвітніх навчальних закладах

Боярчук Ольга Іллівна, завідувача навчально-методичним кабінетом виховної роботи Київського обласного інституту післядипломної освіти педагогічних кадрів;
Микитюк Людмила Володимирівна, методист навчально-методичного кабінету виховної роботи Київського обласного інституту післядипломної освіти педагогічних кадрів

На виконання постанови Кабінету Міністрів України від 27.12.2006 № 1834 «Про затвердження Державної програми з утвердження гендерної рівності в українському суспільстві на період до 2010 року» та п. 15 Плану заходів з упровадження принципів гендерної рівності в освіту, затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України «Про упровадження принципів гендерної рівності в освіту» з метою забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, запобігання виникненню дискримінації за ознакою статі рекомендуємо провести в загальноосвітніх навчальних закладах Урок гендерної грамотності.

До підготовки та проведення уроку гендерної грамотності доцільно залучити регіональні центри гендерної рівності, педагогів-випускників міжнародних програм обмінів з гендерних питань, представників органів державної влади та самоврядування, батьківських комітетів, дослідників, науковців, представників громадських організацій, які мають відповідний досвід тощо. Незалежно від того, з учнями яких класів проводитиметься урок гендерної грамотності, педагог має володіти базовою інформацією, пов'язаною з питаннями рівності жінок і чоловіків, а також спиратися на законодавчі акти з питань забезпечення рівності громадян жіночої та чоловічої статей. Ключовими в контексті уроку є чотири поняття: «гендер», «гендерна рівність», «гендерна рівноправність», «гендерна поведінка».

Ключові поняття

Гендер є окресленим набором характеристик у соціокультурному аспекті, що визначають соціальну поведінку жінок і чоловіків та стосунки між ними.

Гендерна рівність – це рівні права та можливості жінок і чоловіків у суспільстві.

Гендерна рівноправність – це рівне ставлення та оцінювання суспільством подібностей і відмінностей між жінкою та чоловіком і розрізнення ролей, які вони відіграють.

Гендерна поведінка – дії людини, зумовлені її чи його належністю до певної статі (манери, одяг, зачіска тощо).

У змісті уроку можуть бути висвітлені найрізноманітніші питання суспільства: взаємини в сім'ї чи на роботі, між людьми різних націй, культур чи

релігій, проблеми ВІЛ-інфікованих чи людей з обмеженими можливостями, формування здорового способу життя, запобігання наркоманії, алкоголізму, торгівлі людьми; пригнічення та насильства в його різноманітних проявах. Пригніченими називають людей або групи, які в певному аспекті – статевому, расовому, національному, соціальному, культурному, політичному, економічному, сексуальному позбавлені свого права на діалог і повагу до себе, на існування у людському суспільстві на рівноправних засадах тощо.

Форму проведення даного уроку вчитель добирає, дотримуючись принципу оптимального добору форм, методів, засобів та прийомів роботи (година спілкування, зустріч, просвітницький (психологічний, валеологічний) тренінг, конкурсно-ігрова програма, гра-експрес, рольова гра, вікторина, колективна творча справа (КТС) (жива газета, свято-презентація, усний журнал та інше), колективне ігрове спілкування, турнір знавців, колаж, виставка творчих робіт, конкурс-інсценізація, форум-театр, агітаційні дієства, музичні феєрії, інтелектуальна гра).

Проведення Уроку гендерної рівності в інтерактивній формі може бути ефективним засобом подолання гендерних стереотипів а також формування й утвердження гендерної культури.

Рекомендуємо орієнтовну тематику Уроку гендерної грамотності, сценарій проведення ігрової програми «Ми – різні, ми – рівні» та перелік рекомендованої літератури з питань формування гендерної культури особистості.

Орієнтовна тематика Уроку гендерної грамотності

- «Абетка рівності»
- «Ми – різні, ми – рівні »
- «Толерантність врятує світ»
- «Я – хлопчик, я – дівчинка»
- «Права та обов'язки кожного з нас»
- «Небезпечні гендерні стереотипи»
- «Я захищаю себе від гендерної дискримінації»
- «Гендерна роль у засобах масової інформації»
- «Дерево рівності»
- «Права людини і дискримінація»
- «Я вибираю своє право на...»
- «Я відстоюю свою позицію»
- «Що нас об'єднує і в чому ми – індивідуальності»
- «У колі гендерних ролей»
- «Жінка і чоловік – дві половинки людства»
- «Я + Ти + Ми»
- «Школа рівних можливостей»
- «Він і Вона»
- «Гендер і влада»

Ігрова програма "Ми – різні, ми – рівні"

Для учнів старшої школи

Олена Титаренко, заступник директора з організаційно-масової роботи Вишгородського районного центру художньої творчості дітей, юнацтва та молоді «Дивосвіт»;

Катерина Каравасєва, керівник театрального гуртка Вишгородського районного центру художньої творчості дітей, юнацтва та молоді «Дивосвіт».

Тема: Гендерні відносини як соціальне явище. Мотивація молоді на гендерно чуйну поведінку.

Проблема: низький рівень гендерної культури молоді, недостатній рівень поінформованості молоді з гендерних питань.

Мета: надати молоді інформацію з гендерних питань, сформувати в учасників програми елементарні навички гендерної культури.

Технічні засоби: комп'ютер, мультимедійний проектор, екран, мікрофони, програвач для міні дисків, фотоапарат.

Реквізит для проведення ігор: ключі від авто, повзунки, дзеркало, відро для сміття, гаманець, ватман із зображенням людини певної професії (3 шт.), предмети побуту (віник, праска, швабра, електричний чайник, пульт від телевізора, тощо).

Вступ

Ведучий: Ігрова програма „Ми – різні, ми – рівні” – це спроба торкнутися проблеми створення в нашій країні гендерно чуйного суспільства.

Гендерна проблема є дуже актуальною проблемою сьогодення. Світове співтовариство піднялось на такий рівень самоусвідомлення і розвитку, коли історично вже склалися передумови для рівного і рівноправного ствердження жінки поряд і нарівні з чоловіком в усіх сферах соціального життя. Як пріоритетну та одну з найважливіших проблем сучасності цю проблему розглядає Організація Об'єднаних Націй (Спеціальна Сесія Генеральної Асамблеї ООН у червні 2000 року, Асамблея Тисячоліття ООН і триденний Самміт тисячоліття у вересні 2000 року). Рішення ООН були схвалені й українською делегацією: Україна як член ООН взяла на себе зобов'язання виконувати всі міжнародні документи з питань рівних прав і можливостей. Ось чому в 2005 році урядом було прийнято Закон України “Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків”.

Брак гендерної культури в нашому суспільстві свідчить про недостатню поінформованість, відсутність гендерної освіти, і, як наслідок, порушення гендерного балансу в сім'ї, у професійній сфері, вполітиці.

Ми переконані, що обрана нами тема є своєчасною, серйозною, необхідною, і наша програма зможе виконати свою просвітницьку місію. У віці 15-16 років молоді люди вчаться будувати дорослі взаємини між собою. Дуже важливо, щоб ні взаємини були гендерно чуйними, гармонійними.

Ігрові та інтерактивні методики, які будуть використані в нашій програмі, дозволяють зробити цю тему легкою, цікавою для молоді, зроблять можливим яскраво продемонструвати деякі гендерні стереотипи та переваги гендерно збалансованої поведінки.

Хід ігрової програми

*Програму веде дорослий ігротехнік (далі – Ведучий)
та двоє помічників – юні ігротехніки (далі – Ведучий 1, Ведучий 2)*

Ведучий: Представляємо ігрову програму «Ми – різні, ми – рівні». Головними дійовими особами цієї програми будуть вони.

Виходять Ведучі 1 та 2

Ведучий 1: Вони – хоробрі і сильні, рішучі і надійні, вони – наполегливі, відповідальні і симпатичні. Вони – чоловіки!

Ведуча 2: Вони – романтичні і привабливі, лагідні і турботливі, вони – чарівні, загадкові, пристрасні і працелюбні. Вони – жінки!

Ведучий 1: Вони схильні до ревнощів, самозакохані, вони іноді неохайні та дріб'язкові. Вони – чоловіки.

Ведуча 2: Вони – примхливі, манірні, часом – підступні, надто емоційні, і, як правило, не пунктуальні. Вони – жінки.

Ведучий: Так, вони різні. Але ж вони – рівні. І в них повинні бути рівні права і рівні можливості! А чи насправді права і можливості жінок і чоловіків у нашому суспільстві однакові? Чим і наскільки різняться чоловічий і жіночий світи?

Наразі ми поговоримо саме про це, і ви дізнаєтесь, що таке гендер, гендерні ролі, гендерно-чуйні взаємини.

Ведучий 1: Гендер – сучасна ідеологія рівності чоловіків та жінок.

Ведуча 2: Гендерні взаємини – це взаємини, які існують між чоловіком і жінкою в соціальній сфері: у суспільстві, в сім'ї, професійній діяльності.

Ведучий: Саме про гендерні ролі чоловіків і жінок наша ігрова програма. Ведучим цієї програми буду я – Та мої помічники:

Ведучі називають свої імена

Ведучий 1: ...

Ведуча 2: ...

Ведучий: ...а також цей екран.

Ведучі 1 та 2: Отже, увага на екран!

Ведучий: Зараз на цьому екрані ви побачите деякі життєві ситуації, в яких чоловіки і жінки виступають у типових для себе ролях. Ось наприклад (1-ий кадр). Знайома картинка?

Я хочу запропонувати вам, шановні хлопці та дівчата, наступну гру. Якщо ви особисто згодні у своєму реальному житті виконувати саме таку роль, яку зараз побачите на екрані, ви можете робити ось так:

Ведучі аплодують

...якщо ця роль вас не влаштовує, ви можете висловити своє незадоволення таким чином...

Ведучі тупотять ногами

Згодні? Тоді наступні кадри. Зауважу, що дівчата висловлюють своє ставлення до жіночих ролей, хлопці – до чоловічих.

На екрані демонструються 5 різноманітних кадрів, на яких зображено ситуації взаємин чоловіків і жінок у сім'ї та на роботі

Глядачі, реагуючи на ситуації, аплодують або тупотять

Ведучий: Отже, це був останній кадр, остання ситуація. Я дякую вам за те, що ви так активно і переконливо висловлювали своє ставлення до життєвих ситуацій.

Вочевидь, що багато хто із вас не згоден у своєму власному житті грати такі, досить традиційні, але не дуже привабливі чоловічі та жіночі ролі.

Ведучий 1: Ролі, що демонструють гендерну нерівність.

Ведуча 2: Нерівні права і можливості чоловіків і жінок.

Ведучий: Давайте оплесками подякуємо один одному, бо ваша позиція щодо гендерних ролей є дуже сучасною!

Ведучий 1: Адже сьогодні суспільство намагається позбутися застарілих стереотипів, щодо соціальної поведінки жінок і чоловіків.

Ведучий: Не зрозуміло? Давайте спробуємо з'ясувати дещо про стереотипи за допомогою гри.

Ведучий пропонує гру-естафету з предметами, в якій беруть участь 2 команди по 5 учасників: команда хлопців та команда дівчат. Гравці кожної команди отримують певний набір предметів (ключ від авто, повзунки, дзеркало, відро для сміття, гаманець). Ведучий розділяє ігровий майданчик на два умовних сектори – «жіночий» та «чоловічий». Якщо гравець вважає, що предмет, який він тримає в руках є суто жіночим, то він прямує до «жіночого» сектору, якщо ж він гадає, що цим предметом користуються переважно чоловіки, він повинен опинитися у «чоловічому» секторі. Після закінчення гри ведучий коментує результати, акцентуючи увагу глядачів на певних гендерних стереотипах

Ведучий: Дякую гравцям і вболівальникам! Це був перший етап нашої гри. А зараз – увага! Шановні пані та панове! За хвилину ви станете свідками миттєвого позбавлення від гендерних стереотипів за допомогою абсолютно достовірних фактів та обґрунтованих коментарів.

Отже, факти!

1. Швейцарські вчені провели експеримент. В одному з великих супермаркетів вони встановили дзеркало, в яке було вмонтовано приховану відеокамеру. Камера зафіксувала, що протягом дня уважно роздивилися себе у дзеркалі 428 жінок і... 735 чоловіків!

2. У нашій країні середній річний прибуток чоловіків на третину вищий за прибуток жінок, тобто чоловіки працюють на більш високооплачуваних робочих місцях.

3. Як правило, коли в родині народжується дитина, у декретну відпустку іде мати. А відповідно до законодавства України чоловіки також мають право на декретну відпустку. Факти свідчать, що сьогодні в Україні цим правом скористалися вже 3% чоловічого населення країни.

4. У сучасному світі стрімко зростає кількість жінок, які сідають за кермо автомобіля. Якщо 35 років тому в Україні лише 6% жінок мали права водія, то на сьогодні ця цифра збільшилася майже в п'ять разів.

Ведучий: І взагалі, є жінки, які набагато вправніше, ніж чоловіки, керують автомобілем. Давайте прямо зараз спробуємо в цьому переконатися.

Ведучий запрошує до гри хлопця і дівчину, які тримають у руках ключі від

автомобіля. Гра на координацію рухів. Ведучий пропонує гравцям імітувати рухи, що зазвичай робить водій, сідаючи в автомобіль та керуючи ним (вставити ключі, тиснути на педаль, пересувати крісло водія, слідкувати за ситуацією на дорозі, крутити кермо тощо). Гравці починають робити першу дію, потім одночасно другу, третю, четверту і т.д.

Ведучий: Дякуємо нашим гравцям – вони продемонстрували, що і жінки, і чоловіки впевнено та надійно тримають кермо автомобіля.

Ведучий 1: До речі, в аварійні ситуації на дорозі частіше потрапляють водії-чоловіки, тому що жінки керують автомобілем обережніше.

Ведуча 2: Але статистика свідчить, що серед професійних водіїв представниць прекрасної статі лише 2%.

Ведучий: До речі, про чоловічі і жіночі професії. Саме на прикладі професійної діяльності можна легко помітити, як стираються гендерні відмінності. Сьогодні багато жінок у бізнесі, політиці, а серед чоловіків – перукарі, візажисти.

Темі професій присвячена наша наступна гра.

Ведучий проводить гру, в якій беруть участь троє гравців. Вони по черзі «одягають» на себе плакат на якому зображено представника певної професії (кухар, балерина, шахтар...). Гравець не має можливості побачити малюнок на плакаті. Він повинен здогадатися про «свою» професію, ставлячи ведучому запитання, на які той має право відповідати тільки «так» або «ні». Ведучий коментує хід ігри, повідомляє певні факти щодо чоловічих та жіночих професій

Факти

1. Відомо, що шеф-кухарями ресторанів найчастіше працюють чоловіки, а в сім'ї готує, як правило, жінка.
2. Суто чоловічою є професія шахтаря. І насправді, у світі немає жодної жінки, яка б працювала в забої. Педагог, до речі, також чоловіча професія. Видатні педагоги – переважно чоловіки. Однак сьогодні у школах нашого міста працює лише 6% учителів-чоловіків, а серед вихователів дитячих садків немає жодного чоловіка.

Ведучий: Нашу гру закінчено. Я прошу вас подякувати учасникам гри і підтримати їх бурхливими оплесками.

А зараз ми поговоримо про те, які гендерні ролі грають чоловіки та жінки у своїх особистих стосунках.

Хочу зауважити, що в особистих взаєминах більшості хлопців і дівчат, на жаль, присутні певні стереотипи поведінки.

Ведуча 2: Якщо я познайомилась із хлопцем, і ми обмінялися номерами телефонів, чомусь вважається, що саме він повинен зателефонувати першим, а я можу тільки сидіти біля телефону і чекати, коли станеться ця знаменна подія!

Ведучий 1: До речі, про знайомство. Хлопець, який на вулиці підходить до дівчини зі словами: «Не підкажете – котра година? А можна з вами познайомитися?» – цілком нормальна ситуація. А от якщо дівчина спробує так вчинити – реакція молодих людей може бути неоднозначною.

Ведучий: Дівчата, я прошу тих з вас, хто коли-небудь першими

знайомився з хлопцями, підняти руки.

Коментар ведучого

Дякую. А тепер я прошу підняти руки хлопців, до яких дівчата першими підходили з пропозицією познайомитись.

Коментар ведучого

Ведучий 1: Вважається, що чоловіки більш стримані в своїх емоціях, більш послідовні і логічні...

Ведуча 2: ... а жінки схильні до демонстративної поведінки.

Ведучий: Давайте за допомогою двох ігор спробуємо довести, що це не зовсім так.

Ведучий запрошує на ігровий майданчик трьох хлопців і п'ятьох дівчат. Хлопцям пропонується гра з попередньою підготовкою: вони разом із помічниками залишають ігровий майданчик для того, щоб підготувати демонстрацію певних предметів побуту на імпровізованому подіумі

Ведучий: А поки наші майбутні моделі готуються до показу, ми переконаємося, чи справді словосполучення «жіноча логіка» можна вживати лише в іронічному контексті.

Дівчатам пропонується гра на вміння мислити логічно.

На екрані з'являється ряд різноманітних зображень. Кожна дівчина обирає для себе власну картинку.

Завдання: утворити логічний ланцюжок, тобто кожна повинна довести, що спільного є між її картинкою та картинкою наступної учасниці гри. Ведучий коментує результати гри, доводячи, що дівчата мислять дуже логічно.

Ведучий: Це були наші дівчата, які чудово володіють навичками логічного мислення! А зараз – увага! На нашому ігровому подіумі початківці, але дуже перспективні моделі! Оплески!

На імпровізованому подіумі відбувається показ, в якому беруть участь виключно хлопці

Ведучий: Шалені оплески новоспеченим зіркам подіуму!...

Отже, ми переконалися, що насправді жінки не поступаються чоловікам в умінні логічно мислити, а чоловіки дуже впевнено і, до речі, із задоволенням почуваються на подіумі. Це ще раз доводить, що хоч ми – різні, але можливості в нас – рівні! Власне це і є останньою крапкою нашої програми.

Заключна частина

Ведучий 1: Отже, шановні пані та панове! Протягом останніх 30 хвилин ми побачили:

На екрані демонструються фотознімки, що були зроблені під час ігрової програми

(вони ілюструють слова ведучих)

Ведуча 2: Що ви не завжди схвалюєте традиційний погляд на роль і місце чоловіків та жінок у суспільстві.

Ведучий 1: Що багатьом із вас вдалося позбавитися певних гендерних стереотипів.

Ведуча 2: А дехто зробив спробу досягти гендерної рівності у

професійній діяльності.

Ведучий 1: І, нарешті, знайшлися дівчата, які змогли спростувати міф про «жіночу логіку». А чоловіки яскраво довели, що вони здібні до проявів суперемоцій.

Ведуча 2: І на завершення...

Ведучий: А на завершення я хотів би запитати: чи переконалися ви у необхідності будувати між жінками та чоловіками гендерно чуйні взаємини? Чи гадаєте ви, що права і можливості чоловіків та жінок повинні бути рівними? Якщо ваша відповідь «ТАК», ми хочемо почути гучні, бурхливі оплески! Чоловіки та жінки, безумовно, різні. Але вони також, безумовно, рівні. Вони рівні в правах бути такими, якими вони є. Вони рівні в праві мати те, що вони хочуть. Вони рівні в праві мріяти і здійснювати СВОЇ мрії. Дякуємо вам! До побачення!

Рекомендована література для організації системи виховної роботи з проблеми "Формування гендерної культури особистості"

1. Абетка рівності: Методичні рекомендації / Автор тексту: Павло Полянський. – Київ: Програма розвитку ООН в Україні, Представництво Європейської Комісії в Україні, 2007. – 13 с.
2. Баран Л. Реалізація гендерного підходу в системі підвищення кваліфікації керівних кадрів освіти // Післядипломна освіта в Україні. – 2003. – №3. – С.11- 12.
3. Болотська О.А. Правові чинники гендерного виховання жінок-лідерів // Соціальна педагогіка: теорія та практика. – 2005.– №4. – С. 52-57.
4. Боришевський М. Національна ідея у соціально-психологічному контексті // Педагогічна газета . – 2006. – №2. – С. 4.
5. Вдовюк В., Рыков С. Гендерные исследования в педагогике // Высшее образование в России. – 2001. – №4. – С. 110.
6. Волович А. Основы этики и искусства общения // Воспитание школьников. – 2004. – №7. – С. 28-30.
7. Впровадження гендерних підходів у діяльність органів виконавчої влади: Практичний посібник для державних службовців. – К.: К.І.С., 2004. – 180 с.
8. Впровадження гендерного підходу в українсько-канадському проекті «Молодь за здоров'я-2» (з досвіду реалізації) / О.М. Балакірева, Ю.М. Галустян, Н.Ф. Романова, Д.М. Дідкова-Фаворська. – К.: Укр. ін-т соціол. дослідж., 2005. – 48 с.
9. Гендерна експертиза Українського законодавства: громадські ініціативи: Проект. – Київ: Всеукраїнська громадська організація «Ліга 50/50», 2003. – 163 с.
10. Гендерні паритети в умовах трансформації суспільства: Монографія / За заг. ред. Н.М. Оніщенко, Н.М. Пархоменко. – К.: ТОВ «Видавництво "Юридична думка"», 2007. – 372 с.
11. Гендер: реалії та перспективи в Українському суспільстві. – Київ: НТУУ «КПІ», 2003.

12. Гендерний підхід в управлінні загальноосвітніми навчальними закладами: навчально-методичний комплекс з підготовки тренерів програми / Кол. авт.: Олійник В.В., Даниленко Л.І. та ін. – К.: Логос, 2003. – 72 с.
13. Говорун Т.В., Кравець В.П., Кікінеджи О.М. Гендерна психологія та педагогіка. Навчальна програма з інтегрованого курсу для вчителів та студентів вищих навчальних закладів зі спеціальностей «Психологія», «Соціальна педагогіка», «Соціальна робота». – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2004. – 56 с.
14. Грабовська І.М. Суспільство гендерної рівності як принцип сучасної європейської демократії та українські реалії // Проблеми освіти. – Київ. – 2004. – С. 54-163.
15. Громовий В. Гендер в освіті: Шведський та український погляди // Управління освітою. – 2005. – №20. – С. 5-8.
16. Гендерна рівність: у фарватері світових стандартів // Україна – ООН: 60 років разом. – К., 2006. – С. 27-28.
17. Державна програма з утвердження гендерної рівності в українському суспільстві на період до 2010 року // <http://zakon1.rada.gov.ua>
18. Исаева Т., Рожкова С. Высшая школа в гендерном ракурсе // Высшее образование в России. – 2005. – №11. – С. 154-157.
19. Кікінеджи О. Формування гендерної культури молоді: проблеми та перспективи // Шлях освіти. – 2004. – № 1. – С. 27-28.
20. Кікінеджи О.М., Кізь О.Б. Особливості гендерної соціалізації депривованого юнацтва: Навчальний посібник. – Тернопіль: Навчальна книга. – Богдан, 2004. – 176 с.
21. Кобилянська Л.С. Проблеми гендерної рівності: міжнародний досвід, українські реалії // Проблеми освіти. – Київ, 2004. – С. 67-69.
22. Королюк С. Управлінське спілкування: гендерний підхід // Директор школи (Шкільний світ). – 2005. – № 36. – С. 6-8.
23. Корсак В.В. Гендерна тема в освітній сфері // Управління школою (Основа). – 2004. – №7. – С. 16-20.
24. Корсак К. До питання про гендерну культуру суспільства // Управління Освітою (Шкільний світ). – 2004. – №7. – С. 4-5.
25. Кузнецова О. Гендерна проблема в Україні (виховна година) // Завуч (Шкільний світ). – 2002. – №7. – С. 12.
26. Лянна Г.П., Говорун Т.В., Шкарпітко Н.О., Яременко Н.В. Формування гендерної культури школярів: Навчально-методичні матеріали з гендерного виховання. – Ірпінь, 2004. – 81 с.
27. Мельник Т.М. Гендерна експертиза українського законодавства: сутність, необхідність та методологічні основи. – К.: Логос, 2001. – 46 с.
28. Мельник Т.М. Гендер як компонент громадської думки // Проблеми освіти. – Київ. – 2004. – С. 82-93.
29. Мельник Т. М. Міжнародний досвід гендерних перетворень. – К.: Логос, 2004. – 320 с.

- 30.Методичні рекомендації щодо гендерних особливостей формування здорового способу життя молоді (для фахівців) / Укладач: Ю.М. Галустян. – Київ: Український інститут соціальних досліджень, 2005. – 27 с.
- 31.Методичні рекомендації щодо проведення уроку гендерної грамотності в загальноосвітніх навчальних закладах // Освіта України. – Вересень, 2007. – №66. – С. 5-7.
- 32.Міжнародний досвід державного забезпечення рівності жінок та чоловіків: Матеріали міжнародної конференції (Київ, 30 червня – 1 липня 2003 р.) / За ред. О. Кузьміної. – Київ: Ліга, 2003. – 214 с.
- 33.Надолинская Л.Н. Влияние гендерных стереотипов на воспитание и образование // Педагогіка. – 2004. – №5. – С. 30-34.
- 34.Назаренко Г. Гендерні аспекти: сучасний вимір // Психолог (Шкільний світ). – 2005. – №9. – С. 3-7.
- 35.Олійник А.С. Конституційне законодавство України: Гендерна експертиза. – К.: Логос, 2001. – 77 с.
- 36.Пасічник М., Грищенко К. Методичні рекомендації щодо проведення гендерно-правових експертиз. – К.: Програма розвитку ООН в Україні, 2007. – 27 с.
- 37.Пащук В. Впровадження гендерної освіти // Директор школи (Шкільний світ). – 2006. – №10-11. – С. 20-25.
- 38.Ткалич М.Г. Гендерна психологія: Програма лекційного курсу та плани семінарських занять для спеціальності «Психологія» / За наук. ред. Л.М. Карамушки. – К.: «Міленіум», 2004. – 44 с.
- 39.Тренінги виховання гендерної культури молоді // Соціальний працівник. – 2006. – №7. – С. 25-29.
- 40.Формування гендерного паритету в контексті сучасних соціально-економічних перетворень: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 5-7 грудня 2002 р.). – К.: Державний ін-т проблем сім'ї та молоді; Український ін-т соціальних досліджень, 2002. – 222 с.
- 41.Хомуленко Т., Сергеева Л. Психологічне підґрунтя явища торгівлі жінками (аналіз у контексті гендерної демократії) // Безпека життєдіяльності. – 2004. – №3. – С. 28-30.
- 42.Цокур Д., Іванова І. Гендерне виховання – нормальна потреба сучасної освітньої системи // Директор школи (Укр.). – 2006. – №6. – С. 6-13.
- 43.Чекалина А.А. Гендерная психология: Учебное пособие. – М.: «Ось-89», 2006. – 256 с.
- 44.Чорна О. Виховання шанобливого ставлення до людей у школі-родині // Рідна школа. – 2006. – №10. – С. 22-24.